

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, Februarius' 27kén, 1840.

9. szám

Tartalom: Tájképek, utazási rajzokban, (Kőváry László) 65. l. Kolozsvári árjegyzék 1845ből, (Buvári) 69. l. Művészetek és tudományok Moldovában és Oláhországban, (000.) 70. l. Gróf Clam-Martinitz, 72. l.

Tájképek.

Utazási rajzokban.

I.

Sz. Sámsond aug. 1838.

Mielőtt útra sietnék, Szilágy' általános képét akarom kitárni. Néző pont a' Meszes' nagy-szerű orma Zilah felett, irányunk nekünk is az északtó. Az ég derült és tiszta mint Afrika' homoklapályain az esőzés után. Az egész táj egy harcztér, mellyen a' boglyák mint harcziátorok, a' gyönyörűen sárgáló vetések, mint valami csavargó phalanxak boronganak; felebb pedig a' hegyek' bércein százados erdőknek inganak lombjai. A' téreket folyók' ezüst szalagjai kigyózzák keresztül, millyenek: a' Kraszna, Berettyó, és az előregedett csendes Szamos. Lapályain sokat ígérő városok és falvak fejelegnek; mit lábaidnál látsz, a' regényes fekvésű Zilah, tovább Somlyó, a' borágkoszorus Mogura' tövében, felmosolyog mintha most is a' Báthoriak' századán fénylene, mellynek alkonya korom-setéten ül a' még fenálló váromok felett. Előtted magas hegysorokat látsz összenyulogni, mellyek olly magasan mint álláspontod, Karpát' karjaiként ölelik a' kis Szilágyot. Balról a' szarvas' és vadkan' csendes hazája a' Réz; jobbold' irányában folytatja nyulását a' Cibles, szemben vele a' nagybányai havasok, idébb a' Bükk, úgy hogy Szilágyot egy várnak képzelheted,

mellyet szinte négyszegűen nyugotról a' Réz, délről a' Meszes, keletről a' Szamos, északról a' Bükk véd; annyi megjegyzéssel, hogy Magyarország' tengerszerű homoklapálya, a' Bükk mellett tengerszorulatként nyomult be Szilágyba. Illy képet ad a' Meszestető.

Mielőtt leszállanál, még némi általános vonásait érintem. Szilágy' földje külszínében, a' határszél kivéve, inkább erdélyi, a' falvak pedig debreczen-környékiek; mert a' tömörség és népesség, mi e' vidéknek anyyira sajátja, Erdélyben nem sok helyt ismeretes. Városaira és falvaira a' gyümölcsfák' sokasága kedves eleven-séget önt, 's egyszerre fejtve látja az útas, honnan hordhatja Szilágy a' sok gyümölcsöt Kolozsvárra. Épületei a' kő' szűke miatt téglá, vályog és patics, mert tudnod kell, hogy némelly helyeken szinte napok kellenek, míg oda követ és porondot vihetnek. Fedele az épületeknek fenyő és bikkzsendely, az utóbbit faszegekkel aggatják léczekre mint a' cserepet; más fedelek szalma, nád kevés helyeken, mivel Szilágynak nádas tava ritka; két fedelet emelnek ki különösen: egyik kákából készül vagy szerintők gyékényből, ezzel több úri lakok fedvék 's igen csinosan; másik venyikéből, mit anyyira szeretnek, hogy a' szalmás házak' tetejére is raknak, megóvni a' szél' szokatlanabb rongálásaitól. Előtted ez szokatlan lesz, de Szilágyban, hol mindennek több becse van, mint a' fának, hol forgács, csutka, inkább a' jobb trágák' sorában

említetnek, nem soknak jut eszébe a' venyikével tűz körül bajlódni; annival inkább, mivel nagy rész szőlőjét is tőkére miveli. Építésmódjuk 's házok' külje nem igen vonszó, mit a' ritkán meszelés is elősegít. Kertjük sövény, többnyire lésza nélkül; így kapujokat 's a' deszka' más helyeit is sövény pótolja; említnem kell, hogy Szilágyban fenyőfa éppen nincsen, valamint nyirfa is csak annyi, hogy Szilágy' nagy része, mikor a' Meszesen jó át Erdélyből, el nem mulasztaná nyirágot vagdalni seprűnek.

Lakószai égszerűeknek tetszenek, de szinte nem úgy van, mert a' természetes ártatlan egyszerűség, több helyről ki költözött. Számtalan köztök az izraelita, kiknek mondhatni mindenemű kereskedés kezökben vagy. Nem képzelheted mennyire szaparodott ezen vándornép; nem sokára Szilágy zsidó képű leend, ha a' magyar nemes tovább is megtartja azon fonák gazdálkodását, miszerint a' jövőndői jövedelmét az idén szereti elkölteni. Akkora kiváltságot szerzett magának ezen nép, mekkorát ha Árpád' utóda lenne, sem engednék, 's mind ezt pénzivel. Különös rossz hatású a' népre korcsmároskodása, a' nép' verejtékkel koport szerzeményét ők emésztik meg; földet nem mivelnék, még is ők veszik el a' föld' zsenégjét.

Lakószai vallásokra nézve reformatusok és catholicusok; a' sokkal nagyobb számú oláhság egyesült göröghitű.

Öltözetökben, szokásaikban inkább Magyarország' szomszédos vidékihez szítanak. A' férfiak fekete széles kalapot vagy fejer sapkát, szürke fürtös gubát, bő lábravalót, csizmát vagy bocskort viselnek. A' nők' öltözete kivált a' köznapinak csak nem mindeniknek házi szövet, keszkenőjüket kivéve. Innen Szilágyban kereskedés, mesterség gyenge lábon áll; Szilágynak száznegyven ezernyi lakosából százezernek alig van egyéb venni valója, mint guba, csizma és kalap, 's a' nők' aprólékos szükségai.

Mérőjük éppen nem erdélyi. Nagyobb mennyiségű gabona nemüeknél köből számra beszélnek, de nem a' mi vékánkkal; náluk 16 kupaótól 22-ig használják a' vidék' szokása szerint. Kupájuk kis és nagy kupára oszlik, a' kis kupa erdélyi, a' más öt fertályos a' miénk szerint, 's hívják pintnek, felét iczének, negyedét meszelynek, nyolczadát félmeszelynek. Hosszasági mérők öl és rőf, de singünket is használják, kivált az eladásnál. A' búza-keresztek tizenhatszáz kévések, a' kender', len' csomója tizenkét fős; hívják kitának.

III.

Illy helyeken, illy falvak, lakószok és szokások között haladunk keresztül Szilágyon. A' Meszesről olly veszedelmes úton, hogy alig hiszek embert, ki szekeren maradvan ereszkednék le. Szilágy a' Meszes' járhatóvá tételére sok lépéseket tett, egyének is tettek ajánlatokat, de dugába dülték, mert ide országos erő kell. Zilah éppen alatta fekszik, szőlőhegyek között. Idébb említést és méltánylást érdemel Balogh Pál amerikai utazó' telepítvénye Kúsalyban. Ezekről nem sokára bővebben irandok, most mellözve ereszkedjünk Sámsondba. Ez nemesekkel dúsfalu, Zilahtól északfelé négy órányira, híres borhegyek' tövében. Kövesdnek tartva, az első domb, mellyre emelkedünk, régen kövesdi határ volt 's Kemény János fejdelem ajándékozta egy sámsondi nemesnek, feleségébeni vesztesége' kárpótlásul, ki fejedelmi méne' fékezhetetlenségének áldozatává lett, 's ezen örökítés' ereje tartand mig az utód fejer hollót látand.

Kövesd jobbágy falú, gr. Kemény Samuel' és b. Kemény Albert' tulajdona. Kemény fejdelem' kastélya azon helyen fénylett hajdon hol most a' grófi udvar van. A' nagyszerű épület romjaiban még sokáig álla, mig a' mult század' végén utolsó szögletit is leronták; fala festett vászonnemű szövettel volt bevonva, mint maradványaiból gyaníthatni; talapja' nagy része ma

is a' földben hever. Kövesdnek megbecsülhetetlen kútja van, mit a' nép ma is fejedelmi kútnak nevez; hihető akkor külje is fejedelmi lehetett. Jó víz Szilágyban isten' áldásainak egyike.

Sarmaság a' Kraszna' mentében fekszik, többnyire magyarok lakják; felét b. Kemény György, felét gr. Kemény Sámuel és József bírja. Sarmaságnak vannak kútai, mélyek valóságos gyógyereűek, de Szilágynak sok illy nemű vizei közt figyelmet sem gerjesztenek. Érczes víz a' szomszéd falu' határán is van, kántorfördő név alatt, de csak a' vidéktől ismertette, felmelegítetten a' nép köszvény ellen használja. E' falu Kis Derzsida, határán figyelmet érdemel még egy csúcs, utunktól jobbra látható, e' csúcson hajdon, a' néppel szólva, Derzsida basa' vára állott, most helyén gabona terem. Egy molnár néhány év előtt nagy zajt ütött, hogy neki a' rejtett kincsek' szelleme megjelent 's hét kád pénzt ajánlott csak ásná, a' molnár kezdte is ásni, de a' tulajdonosok feltűntak, 's bővebb vizsgálatás után puha televény földnél egyebet nem találtak, kincsül még is némi régi edényeket és cserép darabokat.

Sarmaság alatt foly el Szilágy' nagyobb vizeinek egyike, a' Kraszna. Legszebb saját-sága az, hogy nyárban kiszárad, télben elfágy, esőzésekör kiárad, honnan a' partiak sem nyernek annyit, hogy bár a' száraz malmaktól megmentené. Ezen malomnem Erdély' több részein szinte ismeretlen, benne a' nyomornak egyiket nélkülözök, mert a' barom' fárasztása mellett, a' vámon kívül gyakran pénzt is kell fizetnie az őrlőnek.

A' Kraszna' jobb partján térjünk be egy gözölgő hosszú épülethez. Hamúhuta ez, benne zsidó vett fából hamúzsírt főz. Az épület' egyik része harmincz kádtól környezve, belőlök lúg csorog, 's közös csatornán két nagy kádba gyűl. Középbén két, 17 mázsás üst, az egyikben kőkemény hamúzsír barnáslik, mi a' lúg' főzése

után belé hűltiben keményedett, majd hegyes csákányokkal kitördelik, katlanban égetés után, a' most barna anyagból hó fejrőségű hamúzsír alakul. Hamúhuta Szilágyban több van mint menynyi férget gondolhatni egy elaggott fa' megörlésére össze seregelve, 's annál sajnosabban reccseg lelkünkbe dölése, mivel tudjuk, hogy tulajdonosa magának mentheté 's több haszonnal. De a' magyarnak vérében van, vért izzadva, 's most rossz szokás' és kereset' útján szerezni szűk pénzé, 's azt idegennek árnyék' kényelme közt gyárolt holmiére nagylelkűleg kiadni. Mosolyogni kell az idegennek, mikor a' magyartól megveszi termékeit jó olcsón, majd szövetté 's más szükséges anyagokká alakítva drágán adhatja nálunk el. Az itt főzött hamúzsír' mázsája Debreczenben 20—25 v. rfton kél el.

Májád néhány házból álló praedium, a' harczos századokban szétdult illy nevű falu' om-ladványain. Temploma' sírdombján sírköül ma is áll falának egy kicsiny része. Fogadója mellé nem régen ásatott kút, feneke felé kőszénre-tegeken kellett áttörni. Darabjaiból Nagy D. .nél, a' gróf' uradalma' felügyelőjénél ma is láthatni.

Nagy Derzsidán túl hagyók el a' Kraszna' lapályait, 's a' csak madaraknak nem tilos kegyei erdőbe emelkedék, honnan annyi fosztogatás 's orgyilkosság miat emelkedik kiáltás az égre büntetésért. A' kegyeit a' szakácsi erdő váltja fel, útfélen két fogadó porhad, néhány gyümölcsfa' társaságában; ezen épületek nem az idő' fogainak engednek, hanem többé fogadóst beléjük semmi feltételek alatt sem kaphatnak, némelly vidékiek' garázdaságok miatt; mi néha az ital' árát követelő fogadónak csontját is megtöré. —

Szakácsi szép és nagy falú. Birtokosai gr. Andrásy, gr. Teleki, b. Wesselényi M., Bölöni és Kölcsey. Dél volt 's egy fogadóba szállánk ebédelendők. Képzeltetni az étvágyat, melyet a' fogadós zsidó okozott.

Szakácsitól délre egy falut látunk, csínost, szabályozottat. Úgy áll szemem előtt mint emberszerető korunk' oriási emléke, melyre a' jobbagyi hálás tisztelet e' nevet világítá felragyogó betűkkel: gróf Károlyi Györgynek jobbagyai! Ezen falú Kegye; közelebből cserélte vissza Magyarországtól páratlan tulajdonosa, 's jobbagyait, kik eddig az erdőben szétszórt, nyomorú viskókban, szinte társaságtalan éltek, ezen egy utczából álló új készületű faluba telepíté. Beh sok helyen kellene éreztetni illy kegyet a' hayasok' lakóival!

III.

Szakácsiból csendes emelkedésű halom vezet ki, millyennek országos útaink is örvendnének, de ezen nép olly délies; mentől pazérrabban szórja neki az ég áldását, annál kényelmesebb; annál hanyagabb.

Szarvad oláh falú. Az oláh templom' látása lelkeket kiemelé a' mindennapiságból. E' templomot Major unitus püspök építteté; a' nép édesdeden emlegeti a' kised kanásztit, kiben a' nagygyá létel' csiráji már éltek akkor is, 's mint egy pályaképül ohajtaná minden jó apa gyermekinek.

Tasnád mező város. Széle a' piacra emelkedésig olly kietlen mint akarmelly falú. A' közeledés a' szem' eleibe egy kápolnát tár fel; sírhalmok között. Milly meglepő a' buzgóság ezen jelenete! mert tudnod kell, hogy ezt Schreiber-né emelteté a' cholera-ban elhunytak' emlékéül. Midőn a' piac' lapályára emelkedém, ott kezd valami városi szín előmleni épületein, 's a' mesteremberek' czimerein. Majd házaiban a' literatura' barátait, szép hangászokat, kiknek nevét Csokonai megéneklé, honfiakat, kik a' Kölcsey' beszédiért éltek és haltak volna, találtam; végre egy olvasó egyesületet a' hirlapok' meghozatalára, 's jól rendezett iskolát a' humaniorák' tanulói' számára. Épületei közül ha említeni akarok, az a' Csereyház; szépen néz ki a'

reformatusok' bádogos tornya. Felejthetetlen a' kilátás K... ky gyógyszer-táros' kertjéből, 's felejthetetlen maradna bár mellyik erdélyinek a' nagyszerű térségre, melly az erdélyiekhez képest oriásibb mint a' Sahara öcscei felett. Mint ha a' világ' legszebb kikötőjében álltam volna; a' kies térség mint sík tenger nyulongott el az ég' kárpitja' messze homorultáig, sűrű búza keresztjei felhullámzottak, halmai voltak a' szigetek, fejező tornyos falvai a' rajta ingó hajók. A' kép' egészére pedig a' nap teríté fényes világárját.

A' csodálatos fekvésű városból a' Csereyné' erdeibe ereszkedék. Két malacz csorda tünt fel a' sok tizedes tölgyek alatt, egyikben téli, másikban a' nyári malaczok legeltek, 's olly egyenlők egymáshoz mint anyyi testvérek. E' malacz-sokaság megfejtve van, ha megmondom, hogy Szilágnak tenyésztői iparága kettőben áll: sertés és juhtenyésztésben, 's az első annyira üzetik, hogy egy házas nemesek is gyakran kanászt tartanak. Okát a' sok makk termésben kereshetni.

Szödemeter, Kölcsey' születése' helye, Büdösküti és Bölöni családok lakják, csinos épületekben. Tulsó szélin jó ízű forrás buzog, de olly csekély méltánylattal, hogy nem lehetne mostohának kiáltani a' természetet, ha visszavonná ajándékát, hol még tisztán tartásra sem méltatják; pedig sok munkást láttam belőle méríteni. A' forrás mellett török búza közé nád-méz czéklát láttam vetve, még is a' törökbúza is majd olly sűrű, mint különben, 's így kettős hasznót arat honnan más egyet. Ezen czékla egy tervben levő gyár' számára terem, mit a' Büdöskütiak állítandanak.

Éppen nyugodt le a' nap, mikor Pirt megpillantók; érdekes volt előttem mint valami classicainak álmadott táj, mert Pope itt talált fordítójára az ősz Héczeyben. Alig lépénk bé már szürkült; ezen sebes alkonyodás sugá meg, hogy

ma utószor látom ez útamban Erdélyben a' napot, 's hogy többé nem kecsegtetbetem magam a' napnak hegyek mögé merültével; tehát Pír adott nyugalmat és megújulást.

A' falú szép és nagy, gyönyörű jegyzői lak-
kal, mit olasz jegenye környez. Gróf Teleki,
gr. Károlyi, Keresztes, Súlyok és Tarczali
tulajdon.

(Vége közelebről.)

Kövéry László.

Kolozsvári árjegyzék 1595ből.

Kolozsvárra nézve olly sok tekintetben ne-
vezetes fejedelem Báthori Zsigmond' korából
egy a' két magyar hazában, mind könyvnyomató
műhelye, mind személyes jelessége által méltó
fényben álló Helthai Gáspár' eredeti száma-
dásából, midőn az 1595dik évbőlí árjegyzé-
ket közlöm, reméllem, csak figyelem gerjesztés'
tekintetéből is, nem czéltalan közlemény
leend. Helthai Gáspár egy évig vitte sáfársá-
gát — mint írja — főbíró P u e l a c h e r István,
király bíró K a t h o n a i Mihály lévén; a' mi jö-
vedelmét az adószedők felszedtek, mert akkor
a' város' allodialis jövedelmein kívül, a' királyi
adó is a' város' pénztárába folyt, ő azt ismét „Bíró
Uram' parancsára“ — nem parancsolatjára mint
több helytt írja — a' város' szükségére kiadta.
Írása' módja németes szabályu, stylusa példá-
nya lehet korabelieinek. Nem szükség itt em-
lítenem, hogy az ár, mindég ezüstben értetik.

½ font bors	- - - - -	60	denár.
½ font gyömbér	- - - - -	55	dr.
Egy egész bornyu	- - - - -	1	mft.
Egy lót nádméz	- - - - -	4	dr.
Egy font bécsi gesztenye	- - - - -	20	dr.
Egy ejtel-kupa-eczet	- - - - -	12	dr.
Egy font olaj	- - - - -	6	dr.
Fél ejtel válogatott öreg csik	- - - - -	25	dr.
Egy fai-tyúk	- - - - -	9	dr.

Egy tyúk	- - - - -	4	dr.
Egy lót sáfrány	- - - - -	40	dr.
Egy ejtel vaj	- - - - -	20	dr.
Egy font riskása	- - - - -	14	dr.
Egy öreg dinnye	- - - - -	29	dr.
Egy lót szekfü	- - - - -	12	dr.
½ font mandula	- - - - -	28	dr.
Egy szekér fa	- - - - -	65	dr.
Egy bélpecsenye	- - - - -	10	dr.
Egy ejtel bor	- - - - -	6	dr.
Egy nyúl	- - - - -	13	dr.
Egy fogoly madár	- - - - -	7	dr.
Egy font öreg gesztenye	- - - - -	6	dr.
Egy tar pecsenye	- - - - -	6	dr.
Egy szekér szalma	- - - - -	4	dr.
Jégverem' meghordása jéggel három lóval ötvenszer	- - - - -	3	mft.
Három sing vas	- - - - -	25	dr.
Lakat megnyitás	- - - - -	4	dr.
Egy szekér széna	- - - - -	65	dr.
Egy köből búza	- - - - -	2 mf. 10 d.	
Egy font fekete ón	- - - - -	7	dr.
Egy szál istrang	- - - - -	1½	dr.
Egy szekér széna' hozatala	- - - - -	5	dr.
Egy posta ló	- - - - -	3 mf. 50 d.	
Egy öreg retek	- - - - -	11	dr.
8 szál czöveknek való tölgyfa	- - - - -	50	dr.
50 embernek K. Fejérvárig élelmi költség	- - - - -	5	mft.
Egy puska ágy csinálás	- - - - -	64	dr.
100 jó léczszeg	- - - - -	12	dr.
8 négy lábu szék	- - - - -	3	mft.
Három fejedelmi szolgál' ebédje	- - - - -	12	dr.
4½ köből zab	- - - - -	1 mf. 40 d.	
15 kristály pohár	- - - - -	2 mf. 40 d.	
16 kotyogós üveg	- - - - -	48	dr.
Egy font fa haj	- - - - -	2 mf. 50 d.	
Egy sing narancs szín kamuka	- - - - -	2 mf. 40 d.	
Egy szőnyeg török	- - - - -	7 mf.	
Egy kő só	- - - - -	6	dr.
140 czipó	- - - - -	1 f. 40 d.	

Egy cseber sós káposzta	- - 12	dr.
Egy véka-borsó	- - - 38	dr.
Egy font len mag olaj	- - - 8	dr.
Egy őszi sajt	- - - 1 f. 50	d.
Egy lúd	- - - 8	dr.
Egy csirke	- - - 4	dr.
Egy tál tengeri barack	- - - 12	dr.
Egy szita	- - - 18	dr.
Egy szűrő szita	- - - 4	dr.
Egy ejtel méhser	- - - 10	dr.
Egy konczi papiros	- - - 8	dr.
Egy csésze téjfel	- - - 16	dr.
Egy tál sós ugorka	- - - 10	dr.
Egy véka asszu szilva	- - - 40	dr.
Egy font fa olaj	- - - 40	dr.
Egy véka köles-kása	- - - 70	dr.
Egy cseber egres	- - - 12	dr.
Egy font viza	- - - 7	dr.
Egy nagy szalonna	- - - 4mf. 25	d.
Egy malacz	- - - 11	dr.
Egy kenyér	- - - 4	dr.
Egy font viasz	- - - 18	dr.
Egy véka muskotály-körtve	- - 28	dr.
Egy öreg-túró	- - - 17	dr.
Egy ejtel méz	- - - 28	dr.
Egy medencze meggy	- - - 50	dr.
275 öreg pisztrang	- - - 2mf. 50	d.
Egy juh	- - - 50	dr.
Egy tavalyi tinó	- - - 2	mf.
Egy font faggyu	- - - 4	dr.
Egy 470 fontos ökör	- - - 4mf. 70	d.
Egy kappan	- - - 7	dr.
31 darab szövétnek	- - - 2mf. 58	d.
Erster Jánosnak hatod magával é-		
telre és itálra egy napra	- - 34	dr.
Egy font kárász	- - - 3	dr.
Egy nadrágnak való posztó	- - 5	mf.
Egy lakat	- - - 4	dr.
Egy saru	- - - 28	dr.
1205 tyukmöny — tojás	- - - 2mf. 5	d.

Más úttal még közölni fog Mária Christierna

fejedelemnő' háromszori megvendégeltetése, és az arra tett költség.

Buvári.

Művészetek és tudományok Moldovában és Oláhországban.

(Levél a' brassói német és oláh hírlapok' kiadójához.)

Oláhország, februarius, 1840.

Már szinte esztendeje, mióta az oláh literatura' keletkezéséről és felvirágzásáról való derék értekezést Kegyed' mult évi 19ik számú becses lapjában, megvallom, igazi gyönyörrel olvastam, és nyugtalan várakozással figyeltem e kellemetes szózat' viszhangjára a' pusztából, mellynek olly hosszas elnémulása engemet nem csak fájdalomson meghatott, hanem Kegyed' olvasóji' nagy számánál is azon alapos gyanút gerjesztette, hogy a' művészetek' és tudományok' hajnalával már a' műveltség' napja is bévégzette pályafutását rokon fejedelemségeinkben. Hogy e' gyanút elhárítsam hazafiui kötelességemé tészem magamnak, néhány szavakat literaturák' haladásban levő állapotjáról vesztetni, mellyeknek felvételét Kegyed' tőlem bizonyosan nem fogja megtagadni. — A' művészetek' és tudományok' Moldovában és Oláhországban zenith-jöket még nem érték ugyan el, mi egészen meg is fogható, minthogy szokás a' természetben nincs; de szokatlan mozgósággal már olly magasságra emelkedtek fel, mellynek figyelmes és részrehajlatlan figyelmezőben igazán bámulást kell felkölnie. Különösen az iskolák' állapota az, melly tökéletesülésében geometriai progressióban halad elő. Ha Kegyed' egy nyilvános megvizsgálatáson Bukurestben, Jaszsziban vagy Krajovában jelen lehetne, az úrilag feldíszesített vizsgáló teremben elfelejtene a' lakhatatlan pusztaságokat, rossz utakat és nyomorult vendégfogadókat. A' professor urak' fényes egyenruhájik, méltóságos magukviselete, a'

tanulók' rájában kirakott calligraphiai dolgozatjaik és rajzaik és az egésznek elrendezése, az oktatás' értelmes el- és felosztása, 's a' tanulók' diszes kinézése és magukviselete által — kiknek számát jelenleg a' leggazdagabb bojárok' fiai is szaporítják — a' bécsi öszművészeti intézetbe képzelel Kegyed magát áttétetve lenni. Ezen magas fokozat, mellyen a' köz oktatás aránylag a' kis városok és falukban is áll, a' legcsalhatatlanabb tanúbizonyosság arra, hogy lelkes és munkás férfiak, gyámolítvák olly fejedelem által, kigyógyítják a' legőszintebbeknek, 's kinek gondolkozásmódja még olly kevésbé ismertetet el, és egy elrendezett alkotmány a' csend' illy rövid idejè alatt, minő reformokat vehetnek czélul. Igen is, az oskolák' elintézése fénypontja a' mi státuséletünknek, 's az oskolák azok is, mik világosságként a' jóltevő sugárokat mindenfelé elterjesztik, azok az aczél, melly a' szunnyadozó szikrát a' hideg kovából kicsalja, azok a' tudományos és műipari pálmaág' tápláló nedve, minden társasági tenyészet' csirája 's gyökere, a' forrás, mellyből minden jó 's nemes kifoly, egyedül azok a' gyógyszer, egy szenvedő status természet' számára, melly lassan ugyan, de bizonyoson munkáló. Azoknak áldása néhány évtizedekben feltűnőleg elő fog állani, 's a' mostani alapítók' borostyánja a' historiában soha sem hervadand el, ha hazánk egyszer minden chronicus nyavalyákból ki fog gyógyulni.

Vessünk most egy pillantatot literaturánk' legújabb termékeire, 's azoknak nyelvünkre jóltevőleg behatására is. Mindenek előtt a' D. Buzsinka jogtudós úr által kidolgozott és már a' mult esztendőben sajtó alá került moldovai törvénykönyv érdemel tiszteletteljes megemlést, mellynek a' justinianus codex szolgált alapul. Ez ollyan nemzeti munka, melly méltó volna, hogy nálunk is hasonló kiterjedésben nem sokára utánoztassék. Nem kisebb elismerést érdemel a' bukuresti collegium' könyv-

nyomatató műhelyében megjelenő franczia-oláh, több tudósok által kidolgozott szókönyv. Olly munka, mellynek hiányát a' nemzet' egész műveltebb része mind e'korig erősen érezte, 's mellynek magyarázó 's etymologizáló alakja a' várakozást sokkal feljül haladja. Hasonlólag nagy érdekét támaszt az igen érdemes Áron Florian professor úr által ugyancsak Bukurestben nyomtatott, és Engelnek, Kegyed' eléggé nem dicsérhető hazafiának Oláhországról irt historiája után, és honi oklevelekből dolgozott hazai historiája, mellyből már négy kötetek a' közönség előtt megjelentek, 's nem csak a' leg-egyetemibb részvételre találnak, hanem a' szeretetet is ezen tanulmányhoz élesztik 's a' patriotizmust erősítik. Természetes, hogy a' nemzeti nyelvnek is illy munkák által végtelenül nyernie kell, mivel salakjától rendszeresen megtisztítatik és nemesítetik, 's valósággal gyönyörrel szemléljük, mikép már a' különböző academiák' professorai tanításaikban a' nemzeti nyelvet használják 's az eleikbe akadó szirteket bámulásra méltólag kikerülik, miben nekik az atyafias latin nyelv valóban nagy segítségökre van. Aztán várunk még ez év' folytában egy fejtegető Parallelát az oláh és olasz nyelv között a' *Curierul romanesc*-ban és Kegyed' brassói oláh hirlapjában. Engedje Kegyed, hogy ezen Kegyednél már harmadik esztendőben megjelenő „*Gazeta de Transilvania és Foae pentru minte inimii schi Literatura*“ említésekor, az oláh nemzet' nevében mondhassek köszönetet Kegyednek e' vállalatért. Leirhatatlan vala, 's az még most is az öröm, mellyel ezen lapok fogadtatnak. A' nép közül sokan úgy tekintik azokat mint tanító könyveket, és nem ritkán hallottam ezen tisztelőji' némellyikének nyilatkozatát, hogy ők a' Gazetától egész éltökben nem kívánnak megválni. Az okos, munkás és nemzete' szükségeit mélyen érző szerkeztő Baricz György professor úr hadd folytassa e-

zen olly szerencsésen választott pályán — részint saját eredeti értekezései, részint fordítmányai szerencsés választása által — szép célját e' lapoknak, mellyek fontos szerepet fognak játszani a' mi egykori literaturai historiánkban: a' szunnyadozó lelki erők' felébresztését, az erkölcsiség' és hazaszeretet' előmozdítását, 's a' mag, mellyet ő azokban elhint, bizonyosan nem hulland természetlen földre; és ama' bajos megoldható feladat: — sükerrel irni egy miyelődésben hátra maradt nép' számára — maga idejében kétségkívül a' legméltóbb elismerésre találand. Nálunk legalább és a' mi testvér hazánkban Moldovában a' részvét naponkint nevedik, 's én magamnak igazán nem tudom megfejtteni a' titkot, miérthogy e' részvét Kegyeteknél, a' mint halom *), éppen olyan nagy mértékben nem mutatkozik, holott pedig ez forog fenn: hazai 's nemzeti érdekeket előmozdítani? Remélljük, hogy ezen anomalia is fāradhatatlan törekedés által még természetes útjába hozatandhatik, sőt kötelesek vagyunk ezt erdélyi rokonaink' becsületére feltenni! Ohajtandó volna, hogy ezen literariai vázlatokat nem sokára egy terjedelmesebb fejtegetés követné:

(Satellit des. Siebenbürger Wochenblattes.)

ooo.

Gróf Clam-Martinitz.

A' boldogult 1809ben, ezen a' haza' ügyéérti lelkesedés' és önfelajánlás' olly gazdag évben, kezdé katonai pályáját. 1812ben annak második korszakába lépett, midőn akkori lovassági tábornok, utóbb hadvezér Schwarzenberg Károly herceg' oldalához rendeltetett, kit mint parancstiszt 's utóbb mint szárnysegéd Vollandia' jeges pusztáiról a' visszanyert Némethonon ke-

*) Ezen csekély részvét Erdélyben valóban feltűnő. A' brassói német hirlap' szerkesztője' megjegyzése.

resztül Franciaország' szívébe követett; olly időszak és állás, mellyben az elhunyt, évei 's hatásköre' határain túl, olly tulajdonokat fejtett ki, mellyek miatt őt hadvezére a' császári birodalom' legnagyobb reményei' egyikéül 's mint olly férjfiut jelelé ki, kinek kezeibe Ausztria a' veszély' napjaiban fegyverei' hatalmát biztosan helyezheti. Illy fiatalon 's illy nagyrabecsülten lépett 1817ben életének harmadik korszakába, abba, mellyben a' had' és a' status' emberét magában egyesítő férjfiu' két fontos eleme, t. i. gyakorlati szolgálat a' hadseregnél és a' diplomatai, fényes kifejlődésre jutottak. Clam gróf csak hamar egyike lőn a' hadsereg' legjelesebb ezredeseinek, 's Hessen herczegnek egy oroszországi küldetésében oldalához adatván, tudósításai kimuták azon mély pillantást, gazdag észet, hatalmas characteret, széles ismereteket 's a' gyakorlati alkalmazás' adományát, melly tehetségek' szerencsés összeségé őt a' veszélyekben és sok oldal-felszámításokban olly dús 1830-dik évben az udvari főhaditanácsba lépteté, 's ezen feljül Berlinbe egy felette fontos küldetéssel bizata meg. — Dicső emlékezetű Ferencz császár és király' elhunytával kezdődik e' nevezetes élet' negyedik korszaka; Clam gróf mostan uralkodó császár és király ő felségétől főhadisegéddé választaték, 's csak hamar a' status-tanács' hadi osztályának vezetése is rábizatott. Mit tett ő ezen állásában, ez iránt csak egy a' szózat az egész ausztriai birodalomban; melly érdemeiről dicsérettel 's méltányló igazsággal emlékezik. A' főváros' közrészvéte a' veszteségen, mellyet e' férjfiuban a' status, a' hadsereg' és családja szenvedett, ennek fájdalmas, de igen alapos tanúsága. Végre, ha tekintjük éltének ötödik korszakát — igen, ő arra hivatva volt, 's hogy volt, ez az ő becsülete, ez dicsősége. A' gondviselés' végzése elszólítá őt e' láthelyről, hol ő mint a' hív és fāradhatatlan statusszolga' példánya, mint a' kötelesség' szilárd hőse, mint minden nagynak és nemesnek barátja 's mint boldog férj és irigylendő atya áll vala! De tisztelő emlékezte a' nagy császári birodalom' minden polgárának szívébe vésve maradand.